

Lázár barlang-álma

Filip Tamás: *Kő, papír, olló*

PAPP MÁTÉ

„Miután ágyára tette az összehajtogatott vásznat,
hunyorogva lép ki az ajtón, mint aki feltámadt,
és visszaemlékszik Lázár barlang-álmaira.”

(*Mire meglátja a hullámokat*)

Filip Tamás verseiből kimondatlanul is a (poszt)modern ember kiútkereső tévelygése, „üres űrben tántorgó” talajvesztettsége érezhető ki. Az általa megszólaltatott lírai elbeszélő szövetmintái, vagyis a szövegek lét-leletei az „eltörött egész” törmelékei alól kerülnek felszínre. „Szétszóródom, tehát voltam?” – hangzik a *Jelentés* (Descartes után szabadon feltett) költői kérdése, és ezzel el is kezdődik a kötet tudatalatti tárlatvezetése, egy helyben vándorló világának bejárása, melyben az idegenvezető a tagjait kereső szórvány-költő lesz.

A költészet különleges időérzékelése, a mérhető múlandóság felülírása (a belső mutató órarugójának felhúzása) figyelhető meg, illetve érhető tetten a Filip-féle lírában, amely sajátos térélményeivel is függetleníti magát a külvilág realitásától. Talán erre a folyamatra utal a (Rilke-parafrazisként is értelmezhető) *Minden belül van* ciklus-elnevezés is, ami a „tények mögötti valóság” észlelését csakis a bensővé tett, jövőbe vet(i)ett emlékezet szerint képzelel el. „...az idő ütésnyomait / próbálom magamon eltakarni / elrejték mindent, / mi rám vall, / a gyújtópontból kitépem / páncélos szívem,

jövőmbé / hátrálok, mint a rák..." (Középkor) Visszajára fordított frázisok (haláltáncórák kezdődnek halandóknak), fonák szófordulatok (szeplőtelen fogalmazás), leleményes szójátékok (szíkes igék, Eldo-Rádió), valamint a hasonló hangzás alapján működő paronomázia alakváltozatai (kórházi appolonók, láz minit, szívtevesztő) jellemzik ezt a rejtőzködő írásmódot, a szövegek posztmodern gesztusai pedig tovább fokozzák a görbe tükörben láttatott, rejtett jelentésű jelenségek feszültségét. A Vasadi Péter által jegyzett fűlszövegben – eldobált elemekként – említett „modern blikkflangok” Filip Tamás szóhasználatában (arckönyv, flessel stb.) igenis megtalálhatóak. A posztmodern szövegképzéshez tartoznak a különböző szövegátvételek és stílusimitációk is. A költőelődök és kortársak intertextusai között találhatunk József Attila- (Nagyon fáj!; akár egy halom lekaszált fű, heverték egymáson tagjaim), Babits- (könnyű esti kérdés, az írástudók ájulása), és Ady-átiratokat (Ugrani? / Még soha.), egyes kitételek pedig Kosztolányi („Mint akit éppen akasztanak. / Még innen van, de már lila. / Haszontalan tapasztalat – föllállítják a sámlira.”) vagy épp Háy János („nem kotródni el a világból, / amíg a motorok dübögnek belül, / amíg fagyaltkehelybe forró kanál merül, / maradni másoknak, mentségül, / s ha nem marad más, / végül magadat látni vendégül.”) hangján, a költői nyelv szétomló idézeteiként szólalnak meg.

A fentebb említett 'időtlenység' és 'térvesztés' érzete mindvégig ott lappang a versek mélyén, a felszíni struktúrában azonban nagyon is köznapi események (egy autós előzés, egy álombeli baleset, egy egyetemi vizsga, egy repülőtéren veszteglés, egy családi emlék stb.), az élet nyitva felejtett melléknapjainak kimerevített pillanatai ismétlődnek meg, majd formálódnak át a versírás metamorfikus tér-idő viszonyai közt. „Pillantásom még ebbe / a világba fúródik, de tarkóm / redőit lassan megszállja egy másik.” (Nyitva felejtett zárójel) Ebben a más-világban valóban minden furcsa fénytörésben tűnik elénk, illetve mutatkozik meg; a hétköznapi jelenségek apokaliptikus jelenésekké változnak. Konkrét történelmi események, illetve világfolyamatok íródnak versbe – a ledőlt sikertornyok romjai, a klímaváltozás égési sebei, a szakadozó világ-háló foszlányai, a multikulti katonái és rabszolgái tűnnek fel –, miközben a globalizáció láthatatlan háborújának képei is felsorakoznak. „Egyszerre sok világ van itt, sok / világ-átlépés, világok harca, / balra Brobdingang, jobbra Lilliput, / és mindent átjár Baraka.” (Ördöghurok) A külső/belső, látható/láthatatlan világok ütköztetésén túl, magában a világtalan, identitásáért, sőt, létjogosultságáért küzdő elbeszélőben is harc dúl a vallatás tornyai alatt. Mert Filip Tamás kötetében elsősorban az önszembesítésre és a számadásra helyezi a hangsúlyt. Vallomásossága persze többszörös áttételekkel nyilvánul meg, szerepjátszó attitűdje, látszólagos személytelensége mögött azonban egy nagyon is hús-vér,

érzékeire, megérzéseire, előérzeteire hallgató lírai alany ismerhető fel, aki lépten-nyomon az „idők jeleibe”, az evilági tisztítóűz rettentő vonulásába botlik, hogy aztán őt is megperzselje a végítélet forró szele.

„Én a hamuról beszélek. / Nem illik hozzám a trombita.” – szól a *Vajon melyik* felütése, amely számos egyéb eszkatológikus részletre rezonál. A hamu motívuma jelképes anyagként, jelentéssűrítő elemként kíséri végig a kötetet (a borítón szereplő *Szelídítés*ben például a következőképpen: „...meg akartam gyújtani a sivatag fáit, / hogy kioltsam a sötétséget. / Végül új erdővé akartam / öltöztetni a hamut.”) „Izzó erdőbe úztek árva lécnak” – hangzik a *Retró* című vers Pilinszkyt idéző kezdősora. Mintha ugyanaz a senkiföldje, az a törmelékes arcú táj terülne el a befogadó előtt, mint amikor például az Apokrifot olvassa: „S majd este lesz, és rámköví sarával / az éjszaka, s én húnyt pillák alatt / őrzöm tovább e vonulást, e lázas / fácskákat s ágacskáikat. / Levelenként a forró, kicsi erdőt.” A kötet egyébként is számos Pilinszky-parafrazist vonultat föl: „Mindenből csőd lesz és közelkép.” (Mind közt a legközelebb); „vajon jó lesz egy mély- / hűtött virágcsozor?” (...) Ezért tanultam látni, / ezekért a kései keserű képekért?” (Minden csak lebegés) Valóban, mintha ugyanaz a levegőtlen prés emelné meg a jelen idő vitrinében égő tárgyakat mindkét költészetben. Ez a lebegő levitáció, a levegőben rezgő, nyugtalan hamu lesz tehát az az erő, ami Filip látomásos verseit sajátos feszültséggel tölti meg. „Valamiért át kellett / rohannom a piszkítóűzön; / jól bekormozta fehér ingemet.” (*Fél*) Az ehhez hasonló ironikus felhangok és groteszk melléköngék valamelyest oldják a hideg-meleg, ellentmondásokkal terhes, túlfűtött, mégis hűvös sorok disszonanciáját, a mindig más történetben folytatódó, abszurdításba hajló belső beszéd azonban mindig tragédiát, sosem komédiát dramatizál maga köré. A díszletek és a kellékek szinte versről versre változnak, a színdarab azonban mindvégig ugyanaz marad. „A kezem falat érint, érdes, és / mintha barlangé volna, hideg. // A történet se kezdte még írni / önmagát, biztos alszanak / a szereplőim. Egy fedél alatt / vagyunk, mióta kitaláltam őket.” (*Suhintásra várva*) De milyen suhintásra vár a költő színről-színre még nem látható előadása?

A varázsütés talán nem más, mint maga a versírás, a külvilág ingereinek alkotó újrendezése, belsővé tétele, majd újbóli kivetítése. Filip Tamás költészete ennek a egyszisztenciális/esztétikai körforgásnak a része; kísérlet a már említett 'széttöredezett egész' darabokból való összeillesztésére. A művek kaotikus világképe, illetve apokaliptikus jelenésszerűsége egy kiterjesztett személyiségű elbeszélőt invokál, aki egy helyen az igék közti egyetlen főnévként nevezi meg magát. A szerzői én, valamint az írásban jelöletlen (vagy csak látenszen megmutatkozó) személytelen lírai alany összeolvadásából jön létre a szövegek sajátos szócsöve, mely mintha egyfajta

'misztikus pozícióból', ugyanakkor a köznapi ember szemszögéből tekintene a körülötte lévő jelenségekre, és a benne végbemenő folyamatokra. „Ha majd egyszer eljutok a legmélyebb / szurdokvölgybe, és lesétálok egy fordított kilátó / lépcsőin, szememhez tartom a közellátót, s mint / távoli bolygókat, nézem és csodálom a lencsén / sötétlő porszemeket, érzékeim utolsó lobbanásait.” (*A közeledő jelen*) Filip Tamás költői nyelvezete sokrétűen és áttételesen közvetíti a szerző belső világát, ugyanakkor véleményem szerint sem tematikusan, sem pedig formailag nem képes egységben tartani a túlzásfolt kötetet. A kevesebb, több elve alapján történő válogatás talán feszesebb, követhetőbb, áttekinthetőbb szerkezetet eredményezett volna. Emellett a hagyományos, kötött formákban gondolkodó írásmód (ld. a *Gyöngykavics – 22 haiku / Mostantól szonettet írok* c. ciklusokat) sem tudott kiemelkedő darabokat létrehozni. Ezek ellenére egy markáns hangú, szuverén látásmódú, érett költészetet ismerhet meg az, aki a *Kő, papír, ollót* kezdi olvasni.

A kötet poétikájának mélyén pedig egy nagyon eredendő tapasztalatot ismerhetünk fel: az újjászületés lehetőségének felismerését, ami jelen esetben az alkotó (ön)megváltásban ölt testet. „A veršalott életre kel...” – írja a szerző a *Végre* című műben, és ezzel úgy tűnik, valamilyen szinten saját magát is megszabadítja, feltámasztja a midnennapok megsemmisítő hatalmától, a kor tetszhalálából. Lázár süketnéma álmai azonban időről időre visszatérnek...

„Mintha egy / barlang belülről lenne eltorlaszolva, / és hiába próbálnánk átbeszélni / a sziklán, hogy elmeséljük az álmot, / melyben tisztán láttuk azt, ami lesz, / még annál is pontosabban, / mint ahogy történni fog.” (*Valahogy átbeszélni*)

(Magyar Napló, Budapest, 2012)

